

CÂTEVA DATE NOI DESPRE BISERICA ADORMIREA MAICII DOMNULUI („DOMNEASCĂ”) DE LA RUGINOASA, JUD. IAȘI

Arcadie M. Bodale

În Evul Mediu românesc manuscrisele și cărțile bisericești, făcând parte din categoria obiectelor sfinite, erau considerate sacre și erau foarte scumpe. Din acest motiv, ele au fost văzute drept obiecte durabile, ceea ce a contribuit la consemnarea unor evenimente colective sau familiale sub forma unor însemnări marginale, pentru ca urmașii să afle despre ele și să poată trage învățăminte din întâmplările străbunilor.

Chiar dacă până acum s-au publicat numeroase astfel de izvoare, cercetătorii s-au concentrat îndeosebi asupra însemnărilor de pe cărțile și manuscrisele păstrate în marile biblioteci publice și private din țară și străinătate. Doar sporadic specialiștii au adus în atenția lumii științifice și lucrările de acest fel păstrate în colecții particulare, cea ce a limitat cercetarea științifică a izvoarelor menționate.

Având în vedere profesia noastră de arhivist, în ultima vreme am avut șansa de a cerceta tezaurul arhivistic păstrat la câteva biserici din județul Iași. Cu acest prilej, am putut constata existența a numeroase cărți bisericești tipărite, ale căror însemnări nu au intrat până acum în circuitul științific.

Prin urmare, în vederea completării informațiilor cunoscute, începem publicarea acestor însemnări inedite, indiferent dacă ele sunt mai vechi sau mai noi, căci, pe măsura trecerii timpului, importanța lor va crește, permițând cercetătorilor avizați completarea unor date referitoare la societatea românească.

Ca atare, în cele ce urmează, aducem în atenția cercetătorilor însemnările făcute pe cărțile, vechi și noi, păstrate la Biserica Adormirii Maicii Domnului („Domnească”) din Ruginoasa. Acest lăcaș a fost construit de către marele vistiernic Sandul Sturza în 1811, pe locul unei biserici mai vechi, din lemn. Aflată în spatele Palatului de la Ruginoasa, biserica a fost serios avariata în timpul bombardamentelor din 1944, când cupola și turla sa au fost distruse. Prin urmare, până în anul 1958, când s-au finalizat lucrările de restaurare (începute la 1 iulie 1955), biserica a rămas descoperită. Ea a fost pictată în perioada 1984-1988 și resfințită în 1993. Demn de remarcat în istoria acestui lăcaș este faptul că, pentru o scurtă bucată de vreme, aici și-a dormit somnul de veci primul domn al Principatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza, al cărui cenotaf se păstrează în naos. Totodată, în gropniță se află (depuse într-un osuar), osemintele ctitorilor.

În această biserică se păstrează mai multe obiecte de cult, între care se numără două *Evangelii* în chirilică (din 1762 și din 1821), o *Evangelie* în slavă veche, tipărită la Moscova în ianuarie 1771; o *Liturghie* din 1834, un *Penticostar* în chirilică, fără dată, un *Orologiu* (*Ceaslor*) din 1896, un *Aghiasmatar* din 1937, un *Acatistier* din 1971 și o *Evangelie* din 1983.

Pe aceste cărți, între sfârșitul secolului al XVIII-lea și 1993, s-au făcut mai multe însemnări privitoare la prețul, daniile, repararea și înfrumusețarea lor de către mireni, la distrugerea satului și a bisericii din Ruginoasa în timpul celui de-al doilea război mondial,

la refacerea bisericii, la câteva evenimente familiale (decese și numiri de preoți) și fenomene meteorologice neobișnuite, precum și la vizita pastorală a Înalt Preasfințitului Daniel, mitropolitul Moldovei și Bucovinei la biserica din Ruginoasa.

În cele ce urmează, pentru ca specialiștii să poată identifica și studia lucrările păstrate în aceste biserici și însemnările lor, vom prezenta – în note – conținutul paginilor de titlu și colofoanele privitoare la tipărirea cărții. Având în vedere timpul extrem de limitat pe care l-am avut la dispoziție în analiza acestor lucrări, precum și starea lor de conservare adeseori precară, în prezentul material nu vom putea prezenta dimensiunile tuturor cărților și numărul filelor pe care aceste le conțin.

Firește, normele de editare a însemnărilor scrise în chirilică sunt similare celor adoptate la publicarea seriei *A*, Moldova, a colecției *Documenta Romaniae Historica*.

I. O Evanghelie tipărită la Iași, în 1762¹, cu coperi îmbrăcate în piele maro, inv. nr. 182 [în folio de 4 foi nenumotate și 194 numerotate].

1. Pe ultima filă a prefetei, recto, jos, este scris în chirilică, cu cerneală neagră, din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea:

„Ace<a>²stă Sfântă Evangheli

e s-au cumpărat de la protopopul d<r>²ept 24 lei, avându la utranie³, și o au dat satul Găineștei la bisăr(i)ca c(u) bramul Sf(ă)ntul Marile Mucenic Gheorghe, ca să le fie pomană lor și părinților. I oar(e)cine o ar strămuta să fie supt canonul Mântuitorului I(isu)s H(risto)s. Ierei Ioan <m.p.>”.

II. O Evanghelie tipărită în Mănăstirea Neamț, în 1821⁴, având încuietori din material textil cu capetele de metal și coperi îmbrăcate în catifea verde și ornate cu plăcuțe sculptate de lemn, inv. nr. 25 [în folio mare (32x45cm), de 4 foi nepaginate+676 paginate].

¹ Pe pagina de titlu, recto, aflată după cuvântul introductiv, este imprimat: „Sf(ă)nta și d(u)mnezeiasca Ev(angh)lie, carea acum întâi s-au tipărit întru acești chip, în zilele preainălțatului domn Io Grigorie Ioan voievod, cu osârduia și cu toată cheltuiala preasfințitului mitropolit al Moldovei, kir Gavril, întru a sa tipografie, în sf(ă)nta Mitropolie, în Iași, în anul de la zidirea Lumii 7270 <1762>, de Grigorie tipograf”. Pe pagina de titlu, verso, aflată după cuvântul introductiv, este imprimat: „Stihuri poetice 10 asupra Preinălțatului Domnului Nostriu, <Urmează stema Moldovei, cu monograma domnului Grigorie Ghica voievod, după care sunt versurile>: Bourul carele stema țării însemnează / Și domnia Moldovii luminat adeverează, / Mării Sale, lui Grigorie domn slăvit, / Carele din Ioann Theodor voievod au odrăslit, / Domnind acum cu putere și nădejde bună / Patria sa în pace și dreptate plină. / Dé-i D(o)mnul asupra vrăjmașilor lui biruință, / Ca să nu să uite neamul lui cel de bună viță. / Și la Cerescul Împărat lăcaș de moștenire / Cu domnii și împărații în raiu sălășluire”. / Pe ultima filă, jos, s-a imprimat colofonul: „Sfârșit și lui D(u)mnezeu laudă, slavă, cinste și închinăciune Celui în Troiță unuia D(u)mnezeu, care ne-au ajutat după început de am ajuns și sfârșitul. / Tipăritu-s-au în anul de la Mântuirea Lumii, 1762, de Grigorie Stanovici tipograf, cu cel împreună ostenitoriu și îndreptătoriu la tot lucrul, Sandul Bucureșteanul. Și diorthositoriu Euloghie monah”. Ediții: Ion Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche (1508-1830)*, Vol. II (1717-1808), p. 159-160, nr. 330.

² Omis.

³ «di la utranie» lectură nesigură.

⁴ Pe pagina de titlu, recto, este imprimat: „Întru slava Sf(î)nteii și cei de o sfință și de viață făcătoare și nedespărțitei Treimi, și Tatălui, și a Fiului și a Sfintului D(u)h. Acum, întâi întru acești chip, s-au tipărit Sf(ă)nta și D(u)mnezeiasca Ev(an)g(he)liia aceasta, în zilele binecredinciosului și de H(risto)s iubitorului domnului nostru Mihail Grigoriu Suful voievod, cu blagoslovenia și toată cheltuiala preasf(î)nțitului arhiepiscop și mitropolit a toată Moldavia kirio kirio Veniamin, întru al nouoleu an al arhiepiscopiei sale, după a doua chemare și suire la scaunul sf(î)nteii Mitropolii, prin oserdia preacuviosului arhimandrit și stareț al sf(î)ntelor monastiri Neamțului și Secului, kir Ilarie, în tipografia Sf(î)nteii monastiri Neamțul, în anul de la zidirea lumii 7329, iară de la întruparea Cuvântului lui D(u)mnezeu, 1821, indictul 9, luna martie) 26”. Ediții: Ion Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche (1508-1830)*, vol. III (1809-1830), p. 380, nr. 1120, unde lipsește formula «și toată cheltuiala» din foaia de titlu.

1. Pe forțaș-ul, recto, de la începutul cărții, este scris în grafie modernă, cu cerneală albastră:

„Această Sf(ântă) Evanghelie s-a legat în lemn sculptură de către enoriașii parohiei Ruginoasa-Pășcani, Gheorghe și Lucreția Guzu și Constantin și Anica Grigoraș, în anul 1957, spre pomenirea lor. Preot paroh, C. Enache <m.p.>”.

2. Pe forțaș-ul, recto, de la sfârșitul cărții, este scris în grafie modernă, cu cerneală albastră:

„Spre aducere aminte

În anul 1949 decembrie 29, a decedat preotul Gheorghe Gh. Popovici, fost paroh 35 <de>² ani la parohia Ruginoasa. Sub păstoria sa s-a construit capela de la Cimitir, neavând unde face sf(ânta) slujbă, fiind distrusă biserica «Adormirea» în anul 1944, când a venit crudul război și a distrus aproape și satul întreg, populația fiind evacuată.

În locul lui a venit ca paroh pr. C. Enache de la parohia Ceplenița, raionul Hârlău, unde a păstorit timp de 13 ani și 7 luni și, în anul 1950 luna iunie ziua 1, a fost numit la parohia Ruginoasa. Biserica fiind distrusă, s-a făcut slujbă la biserica de la cimitir a parohiei Dumbrăvița până în anul 1958 decembrie 30, când s-a redeschis biserica «Adormirea».

S-a făcut reparația acestei Sf(întei) Biserici, începând din anul 1955 iulie 1 până în anul 1958, de către Ministerul Cultelor (Departamentul Cultelor), <acesta>² dând ajutoare pentru materiale și manoperă. Enoriașii au contribuit și ei foarte mult, prestând zile voluntare la cărat nisip, pietriș, moluzul (sic!) dinprejur (sic!) – care s-a făcut peste o sută de care – apoi la adus materialele de la gară – cărămidă, var, cherestea etc. – făcând donație și 14 m(etri) c(ubi) de cherestea, 7 m(etri) c(ubi) bile, 700 kg. tablă, ce s-a<u>² adunat din contribuția enoriașilor până a se începe reparația de către M(inisterul) C(ultelor). S-a dat mult ajutor și cu masa lucrătorilor, zilnic 20-25 oameni timp de mai multe luni în anul 1955; și în anul 1956 nu s-a lucrat, ci în anul 1957 și 1958. Lucrarea s-a făcut foarte greu, fiind distrus acoperișul, o parte din pereți[i]⁵, partea de la cornișe, un per<e>²te de la turn, de sus până jos, bolta de la cafas, în interior toți pereții ciuruiți de schize (sic!) și cartușe. Au lucrat la început o echipă de ...noîn⁶ de la Mărăței-Suceava, în frunte cu Gheorghe Manghlovski <și>² ing. I. Mărgăritescu, iar mai pe urmă din Iași, Lăgi Massari-italian, Caspeschi⁷ Poni etc. ...⁸.

Lucrarea a fost dirijată de Sf(ânta) Mitropolie-Iași, arhitect ing. Loizo, apoi V. Paraschiv.

În prezent, când scriu aceste rânduri, se consideră terminată reparația exterioară, dar a mai rămas în interior de adus catapeteazma (sic!) de la București, care sperăm s-o achităm în toamna aceasta (52 489 lei) și peste un an să reconstituim și picturile care au rămas așa stricate.

Din inventarul necesar, ne-am putut completa, fiind o parte cel vechi, și o parte cumpărându-se și primindu-se ca donație de la enoriaș(i).

Scriș astăzi, 18 august 1959.

Paroh, pr. C. Enache <m.p.>”.

3. Pe o foaie lipită pe partea interioară a celei de-a doua coperti, este scris în grafie modernă, cu cerneală neagră, în interiorul unui chenar roșu:

„S-a legat această Sfântă Evanghelie în sculptură cu cheltuiala și ostineala robilor lui Dumnezeu Gheorghe Guzu cu soția sa, Lucreția, spre a lor pomenire. Com(una) Ruginoasa, în anul 1957. Sculptor Petria Constantinescu, com(una) Brusturi, raionu(l) Târgu Neamțu”.

4. Pe aceeași foaie cu chenar roșu, între „1957” și „Sculptor...”, este scris de altă mână, în grafie modernă, cu cerneală albastră:

„Și cu cheltuiala lui Costachi Grigoraș și soția sa, Anica”.

⁵ De prisos.

⁶ Ilizibil în text.

⁷ «Caspeschi» lectură nesigură.

⁸ Puncte de suspensie în text.

III. O Liturghie tipărită la Iași, în 1834⁹, cu coperti îmbrăcate în piele maro [(28 x 21 cm.). 5 f., 383(-384)p. (imprinat greșit: 378)].

1. Pe prima copertă, verso, este scris (invers) în chirilică, cu cerneală maro, de preotul Iordachi Costandinovici:

„Dat-am adevărat și bine încredințat zăpisul meu la mâna dumatăle ...”¹⁰”

2. Pe forțaș-ul de la începutul cărții, recto, în partea de sus a paginii, este scris în chirilică, cu cerneală maro, după 1834:

„Dat-am adevărat și bine încredințat ză(pisul) ...”¹¹”

3. Pe forțaș-ul de la începutul cărții, recto, în jumătatea inferioară a paginii, este scris în chirilică, cu cerneală maro:

„Această Sfântă Liturghie este a bisăricii cu bramul Adormirii Maicii D(o)mnului. Și cine s-ar afla ca să o înstreinezi, să fii blăstămat di toți(i) sfințai părinți ci s-au fost adunat la săborul cel al Nichiei și al Țarigradului. <1>837 fevr(uarie) 29. Iordachi Costandinovici <m.p.>”

4. Pe forțaș-ul de la începutul cărții, verso, este scris în chirilică, cu cerneală maro:

„Această Sfântă și D(u)mnezăiască Liturghie este a bisăricii cu bramul Adormirii Maicii D(o)mnului. Și cine s-ar ispiti ca să o înstreinez(e), să fii supt blestemul cilor 300 și opt<spră>²zăci sfinții părinți ci au fost adunat la soborul cel al doile al Nechiei și al Țarigradului. Și eu am scris și am iscălit însuș, cu mâna me. 1837 av(gu)st 19. Iordachi Popovici¹² <m.p.>”

5. Pe forțaș-ul de la sfârșitul cărții, recto, în partea de sus a paginii, este scris în chirilică, cu cerneală maro, după 1834:

„Această sfântă liturghie este a bisăricii cu bramul Adormirii Domnului”

6. Pe forțaș-ul de la sfârșitul cărții, recto, la mijlocul paginii, este scris în chirilică, cu cerneală maro, după 1834:

„Această adiverință la cinst(ita) mâna sfinții sale, păr(intelui) iconom Costache, precum să fii știut că sânt trii ani și cinci luni de când m-am căsătorit eu la ...? dechemvrii, în noo zile și doăzăci, păr-la șapți ceasuri. Amin și în vecii vecilor, Amin”

7. Pe forțaș-ul de la sfârșitul cărții, verso, în partea de sus a paginii, este scris în chirilică, cu cerneală neagră:

„Cu mult(ă) s[ă]merenii această sfântă Liturghie este a bisăricii undi să prăznuiești bramul Adormirii Maicii Domnului. Și cine s-ari afla ca să o înstreinezi, să fii supt blestemul sfinților părinți. <1>835 deche(m)v(rie) 14.

Și eu am scris și am iscălit, Iordachi sin iconom Costachi <m.p.>”

⁹ Pe pagina de titlu, recto, este imprinat: „D(unme)zeiește Liturghie ale sfinților ierarhi Ioann Hrisostomul, Vasile cel Mare și Grigorie Dialogul, îndreptate de pre cele ellino-grești și slaveno-rusești de însuși preasfințitul mitropolit Sucevei și Moldaviei, D.D. Veniamin Costachi, cavaleriu Ordinului Sfintei Annei, clasul I, din a cărnăia în orânduire s-au tipărit de al doilea acum, în zilele preainălțatului domnului nostru, Mihail Grigoriu Sturza v(oie)vod. Iași, În Tipografia Sfintei Mitropolii, 1834”. Pe pagina de titlu, verso, este imprinat: „Înscripție asupra stemei arhieresti < Urmează stema Moldovei, cu monograma mitropolitului Veniamin Costachi, după care sunt cuvintele: / Criașă, stem[ă] și tuiagul, semnele împărătești, / Co-i canună cu simboluri marale arhieresti, / Însemnează îndoite daruri și de mântuire: / Luminarea, Curățirea, Pașea, Dragostea, Iubirea. / Cu carele fenește Marele Arhieriu. / Însus D(u)mnezeu Omul, pre tot credinciosul Seu / Ci ascultă învățătura Bisericii Lui în toate / Și la legea Lui cea Sfântă cugetă în zi și în noapte”. Ediții: Bibliografia românească modernă (1831-1918), ed. coord. de Gabriel Șteuțel, vol. III (Literele L - Q), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, Litera L, poziția nr. 548 Liturghie - Liturghii, doc. nr. 32943 (<http://www.biblicad.ro/bnr/bnrautoi.php?aut=l&page=540&limit=20>).

¹⁰ Însemnare nefinalizată. pare a fi o încercare de până a preotului Iordachi Costandinovici.

¹¹ Însemnare nefinalizată. pare a fi o încercare de până a preotului Iordachi Costandinovici. Această însemnare se repetă încă odată dedesubt.

¹² Scrisul este identic cu cel al lui Iordachi Costandinovici.

8. Pe forțaș-ul de la sfârșitul cărții, verso, la mijlocul paginii, este scris în chirilică, cu cerneală neagră, după 1834:

„Doamne, a me rugăciune dintru a ta înțelepciune, dă-ne sârguință, că ne este [dă-ne sârguință că ne este] de trebuință”.

9. Pe forțaș-ul de la sfârșitul cărții, verso, în partea de mijloc și de jos a paginii, este scris în chirilică, cu cerneală neagră, după 1834:

„Ioan proto(pop)¹³. Precinsti(ă) și duhovnicească Di[s]caterie a sfint(ei) Mitropo(lă) Moldavei ...¹⁴”.

IV. Un Penticostar în chirilică, al cărui început lipsește, cu coperti de lemn, îmbrăcate în piele maro, inv. nr. 181.

1. Pe forțaș-ul de la sfârșitul cărții, verso, în partea de sus a paginii, este scris în chirilică, cu cerneală albastră:

„B. Manolescu. Dumetrache Iordache. 1853 săpt(embrie) 25.

Am scris eu, Gheorghe a dascalului Manolache den satul Cucorăni, di ținutul Botoșani, ocolul ot <Târgul Botoșani>¹⁵”.

V. Un Orologiu (Ceaslov) tipărită la București, în 1896¹⁶, cu coperti din carton verde, având cotorul îmbrăcat în piele maro.

1. Pe forțaș-ul de la începutul cărții, recto, este scris în grafie modernă, cu cerneală maro:

„Acest Ceaslov este cumpărat pentru biserica din Ruginoasa, cu brumul «Adormirea Maicei Domnului» de către d(oa)ma Maria Ioan Lungu din Mogoșești, județul Roman, prin stăruința preotului Gh. Gh. Popovici, parohul parohiei Ruginoasa. Pentru care s-a notat aceasta spre știința posterioară și pomenirea ei. Paroh pr. Gh. Gh. Popovici <m.p.>, 1 iulie 1915”.

VI. Un Aghiasmatar tipărită la București, în 1937¹⁷, inv. nr. 435, legat în coperte acoperite cu pegamoid (balacron).

1. Pe pagina de titlu, recto, este scris în grafie modernă, cu cerneală roșie, în partea de sus a paginii:

„Pr. C. Enache <m.p.>, 1969”

2. Pe pagina de titlu, verso, este scris în grafie modernă, cu cerneală roșie, în partea de sus a paginii:

¹³ «Ioan protopop», scris sub numele iscăliturii lui Iordachi sin iconom Costachi și înaintea rugăciunii de la începutul sec. al XIX-lea. Restul textului este scris în partea de jos a paginii, sub această rugăciune. Aceste elemente dovedesc că această însemnare este anterioară rugăciunii amintite. Autorul acestei rugăciuni și-a scris textul îngrămădindu-l în spațiul rămas liber între numele celui care a făcut însemnarea și textul scris de protopopul Ioan din josul paginii.

¹⁴ Text nefinalizat.

¹⁵ Omis. Completat după *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. II *Repertoriul istoric al unităților administrative teritoriale 1772-1988*, partea a 2-a *A. Unități simple (Localități și moșii)* P- 30 Decembrie; B. *Unități complexe*, București, Editura Academiei Române, 1992, p. 1390-1391, sub voce *Botoșani*.

¹⁶ Pe pagina de titlu, recto, este imprimat: *Orologiu, tipărit în zilele preainălțatului nostru domn, cu autorisarea și binecuvântarea Sf. Sinod al S-tei Biserici Autocefale Ortodoxe Române, Ediția <a> II-a, București, Tipografia «Cărților Bisericești», 1896.*

¹⁷ Pe pagina de gardă, recto, este imprimat: Aghiasmatar, cuprinzând întru sine slujbe precum și unele rânduieli și rugăciuni ce se săvârșesc de preot la deosebite împrejurări din viața creștinilor, mai ales în afară de sfânta biserică. Pe pagina de titlu, este imprimat: *Aghiasmatar tipărit în zilele Preainălțatului și dreptcredinciosului nostru domn Carol II, regele românilor și ale Înaltpreasfințitului și Preafericitului patriarh al României, Miron, cu binecuvântarea Sfântului Sinod al Sfinței Biserici Ortodoxe Române, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1937.*

„Acest Molitfelnic l-am cumpărat la începutul preoției mele, 1938 <și-!>¹⁸ voi întrebuința până la sfârșitul preoției mele, 1972¹⁹, rămânând ca o amintire în biblioteca parohiei Ruginoasa. Paroh pr. C. Enache <m.p.>, 1969 dec(embrie) 9²⁰”.

3. Pe pagina de titlu, verso, este scris în grafie modernă, cu cerneală verde, în partea de jos a paginii:

„Spre amintire. Am fost făcut preot în anul 1937 oct(ombrie) 7, în²¹ Episcopia Roman. Prima slujbă am făcut-o la 1922 ...¹⁹ 1937, în parohia Ceplenița, unde am păstorit până la 31 mai 1950²³, când m-am transferat la Ruginoasa și mă aflu și în prezent. 1969²⁴. Paroh pr. C. Enache <m.p.>”.

VII. Un Acatistier tipărită la București, în 1971²⁵, nr. inv. 435, legat în coperte acoperite cu pegamoid (balacron).

1. Pe forțaș-ul, recto, de la începutul cărții, este scris în grafie modernă, cu cerneală albastră:

„Donată Grigoraș C. Elena și Harasim P. Aurica spre sănătatea și iertare(a) de păcate. Astăzi, 15 august 1973. Să fie spre pomenirea lor²⁶! Paroh, pr. G. Novac”.

2. Pe forțaș-ul, verso, de la sfârșitul cărții, este scris în grafie modernă, cu cerneală albastră:

„Spre știință²⁷.

În ziua de 16 octombrie 1976, în zi de sâmbătă spre duminică 17 oct(ombrie) 1976, a nins și a dat un îngheț încât a înghețat pe câmp cartoful scos din pământ, porumbul netăiat și sfecla de zahăr nescosă din pământ.

Eu, smeritul și cel mai nevrednic dintre slujitori, pr. G. Novac.

Ruginoasa, 17 X 1976²⁷”.

VIII. O Evanghelie tipărită la București, în 1983²⁸, îmbrăcată în metal, cu chipurile emailate ale celor patru evangheliști la colțuri și cu imaginea emailată a Învierii Domnului în mijloc.

1. Pe forțaș-ul, recto, de la începutul cărții, este scris în grafie modernă, cu cerneală neagră:

„Această Sfântă Evanghelie a fost donată de familia Tărăboi Gheorghe și soția sa, Tărăboi Viorica, cu fii(i) lor: <Tărăboi>²⁹ Justin și Ion, spre iertarea păcatelor și spre veșnică pomenire. 25 decembrie 1991. Preot paroh Novac Gheorghe”.

¹⁸ Șters în orig.

¹⁹ «1972» scris de altă mână, cu cerneală neagră, pe loc lăsat alb, în care era doar un semn de întrebare făcut de mâna preotului C. Enache.

²⁰ «9» șters. Lectură nesigură.

²¹ Lectură nesigură, căci formula «1937 oct(ombrie) 7, în» este ștearsă parțial.

²² «19» lectură nesigură, șters în orig.

²³ «1950» scris de altă mână (aceeași care a scris și anul 1972), pe loc șters, cu cerneală neagră.

²⁴ «1969» scris de altă mână (aceeași care a scris și anii 1972 și 1950), pe loc șters, cu cerneală neagră.

²⁵ Pe pagina de titlu, recto, este imprimat: Acatistier tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod, sub îndrumarea și binecuvântarea Preafericitului Părinte Iustin, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ediția I, București, Editura Institutului Biblic și de misiune ortodoxă, 1971.

²⁶ Subliniat în orig., cu o linie continuă.

²⁷ Subliniat în orig., cu o linie punctată.

²⁸ Pe pagina de titlu, recto, este imprimat: Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie, tipărită cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Iustin, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, Editura Institutului Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1983.

²⁹ Numele donatorilor sunt scrise unul sub altul, așa încât la numele de familie al fiilor s-a făcut semnul continuității numelui de familie al mamei lor.

2. Pe pagina de titlu, recto, este scris în grafie modernă, cu cerneală neagră:

„În ziua de 22 august 1993, Înalț Preașfințitul Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei a sfințit în fruntea unui sobor de preoți și diaconi biserica Adormirea Maicii Domnului din Ruginoasa.

Cu acest prilej, Înalț Preașfinția Sa a adresat mulțimii de credincioși prezenți un cuvânt de învățătură.

Binecuvântează, Doamne, preotul, credincioșii și pelerinii Bisericii acesteia!

† Daniel Mitropolitul Moldovei și Bucovinei <m.p.>”.

La aceste cărți se mai poate adăuga o **Evanghelie** în slavonă, tipărită la Moscova, în ianuarie 1771, cu coperti de lemn, îmbrăcate în metal, având chipurile emailate ale celor patru evangheliști la colțuri și cea a Învierii Domnului în mijloc, pe paginile căreia nu s-au făcut însemnări.

Așadar, în rândul cărților vechi păstrate la Biserica Ruginoasa se numără și o tipăritură celebră. Este vorba de *Evanghelia* tipărită în Mănăstirea Neamț, în 1821, motiv pentru care i se mai spune și *Evanghelia cea Mare de la Neamț*. Aceasta este cea mai mare carte, din punct de vedere al dimensiunilor, imprimată în spațiul românesc³⁰. Apoi, cele 23 de însemnări făcute pe cărțile păstrate la Biserica „Domnească” din Ruginoasa oferă informații suplimentare cu privire la istoria și circulația cărții vechi și moderne în spațiul românesc, precum și date deosebit de importante referitoare la istoria bisericilor de mir și a comunităților locale sau la o unele fenomene meteorologice neobișnuite.

³⁰ Informație oferită cu generozitate de către doamna Elena Chiaburu, cunoscut specialist în istoria cărții și tiparului în Moldova, căreia îi transmitem încă o dată mulțumirile noastre.